HISTORY STUDIES
INTERNATIONAL JOURNAL OF HISTORY

XVIII. Yüzyıl Son ÇeyreğindeOsmanlı Avusturya Siyasi İlişkileri ve Ziştovi Antlaşması (II. Josef ve II. Leopold Dönemi)

Ottoman- Austrian Bilateral Political Relations at the Last Quarter of XVIIIth Century and the Treaty of Sistova (The Periof of The Emperor Joseph II and the Emperor Leonold II)

Serhat KUZUCU[1]

Özet

OsmanlıDevleti'ninKuzeyveKuzeyBatıkomşusuolanAvusturya XVIII.yüzyılda Habsburg hanedanın idaresi altında bulunmaktaydı. OrtaAvrupa'da yer alan ve politik koşulların biraraya getirdiği farklı milletlerden ve mezheplerden müteşekkil bir devlet yapısına sahip Avusturya'nın, çok eski bir tarihe sahip olmasına karşın, Avrupa sahnesine çıkışı vegüçlü devletler arasına girişi ise XVIII. Yüzyılın sonlarına doğru meydana geldi. Özellikle bu yüzyıldaOsmanlı-Avusturya siyasi ilişkilerinin genel anlamdabir çekişme ve savaş ortamında bulunduğu görülmektedir.

AnahtarKelimeler:*OsmanlıDevleti, Avusturya, Rusya, ZiştoviAntlaşması*

Abstract

The Austrian Empire neighbouring in the north and northwest of The Ottoman Empire was reigned by the Habsburg Dynasty in the eighteenth century. Austria located in the Central Europe and possessing the state structure which comprises of different nations and religions which bring political conditions together, participated in the European stage towards the end of the 18th century and became one of the powerful states despite having an old history. Especially in that century, in general terms there seems to be a conflict and war in political relation between Ottoman and Austria.

Key Words:*Ottoman Empire, Austria, Russia, The Treaty of Sistova*

Giriş

Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun mirası üzerine kurulan Avusturya ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler oldukça eskiye dayanmaktaydı. Osmanlı Devleti'nin tarihinde en çok mücadele ettiği devletlerden bir tanesiydi. İki devlet arasındaki mücadeleler XVII. yüzyılın sonuna kadar ekseriyetle Osmanlı lehine sonuçlanmış iken, bu tarihten itibaren ise Avusturya'nın üstünlüğü söz konusu olmuştu. Özellikle II. Viyana bozgunu ve sonrasında

[1] *Arş. Gör.; Kilis 7 Aralık Üniversitesi – Kilis.*

imzalanan (1699) Karlofça Antlaşması ile Osmanlı Devleti'nden birçok toprak ele geçirdiği gibi, yeni ticari ve siyasi imtiyazlar da elde etmişti[2].

Bir kara devleti olan Avusturya'nın asıl amacı ise denizlere ulaşmaktı. Bu amaçla bir taraftan Adriyatik Denizi'ne ulaşmaya çalışırken diğer taraftan büyük önem verdiği Tuna Nehri'nin akış yönünü kendisine politik yayılma alanı olarak belirlemişti. Bir diğer deyişle; Osmanlı Devleti'nin Avrupa kıtasındaki hâkimiyet sahasını kendine politik genişleme alanı olarak seçmişti[3].

XVIII. yüzyılın ortalarından itibaren Osmanlı Devleti'nin Avrupa'daki topraklarına göz diken ve güneye inmeyi kendisine hedef olarak belirleyen başka bir devlet ise Çariçe II. Katerina idaresindeki Rusya'ydı. II. Katerina 1762 yılında Rus tahtına çıkmasından hemen sonra diplomatik ilişkilerine yön vermeden evvel, Rusya'nın bugüne kadar ki müttefikleri ile olan ilişkilerini gözden geçirerek, Rusya'nın diğer devletlerin amaçları doğrultusunda kullanıldığı sonucuna varmıştı. Çariçe bundan sonra çıkarcı bir siyaset benimseyerek, bu güne kadar politik çıkarları için Rusya'yı kullanan devletleri, bu kez kendi planları için bir araç olarak görmeye başlamıştı. Bu doğrultuda, o zamana kadar yapılan ittifaklardan Rusya'ya faydası olmayan devletleri bir kenara iterek, kendi siyasal amaçları için çıkar sağlayacağı yeni ittifaklar oluşturma çabası içerisindeydi[4].

II. Josef Dönemi İlişkiler

XVIII. yüzyıl boyunca Fransa ile yaptığı uzun savaşlardan yorgun çıkan Avusturya, sıkışıp kaldığı Orta Avrupa coğrafyasından bir çıkış arayışı içerisindeydi. Aynı dönemde, II. Katerina idaresindeki Rusya ise Osmanlı Devleti'ni yıkmak için bir müttefike ihtiyaç duymaktaydı. Çariçe, bu dönemde Rusya'yla ittifak yapabilecek en uygun devletin II. Josef ve annesi Maria Theresa'nın kontrolündeki Avusturya olduğunu düşünmekteydi. Zira Avusturya'nın politik yayılma sahasının da Osman Devleti olduğunu çok iyi biliyordu. Böylelikle hem Avusturya'yla Osmanlı toprakları için karşı karşıya gelmemiş olacak, hem de Osmanlı Devleti'ne karşı güçlü bir müttefike sahip olacaktı.

Avusturya'nın iseRusya'nın bu yaklaşımını reddetmesi beklenemezdi. Çünkü mevcut koşullarda, Osmanlı Devleti'nin paylaşımı için Rusya'yla bir mücadele içerisine girmesi çok zordu. En azından Rusya'nın yanında yer alarak Osmanlı Devleti'nin topraklarının bir kısmını elde edebilecekti. Ancak bu dönemde Avusturya İmparatoriçesi Maria TheresaOsmanlı Devleti'nin parçalanmasına yönelik herhangi bir projeye katılmak istememekteydi. İmparatoriçe, bu tür planlara karşı olduğunu ve olası bir taksim içerisinde yer almayacağını Mercy-Argenteau kontuna Viyana'dan yazdığı 31 Temmuz 1777 tarihli mektubunda açıkça belirterek, bunun nedenlerini şu şekilde ifade etmekteydi: "*Osmanlı Devleti'nin taksimi sonuçları bakımından girişilen en tehlikeli maceralardandır. İstanbul önlerine kadar gidince ne kazanacağız? Sağlıksız, kaba, medeniyetsiz, vefasız ve fesat Yunanlıların bulunduğu bu yerlerin alınması ülkemizin gücünü artırmayacak, aksine azaltacaktır. Bu mesele, devletimizin değil ancak korkulacak komşularımızın yararına sonuç veren ve Polonya'nın paylaşımından daha özel bir meseledir. O olayın içine çekildiğim için pişmanım ve çok ciddi derecede*

[2]SergeyGoryanof, *Rus Arşiv Belgelerine Göre Boğazlar ve Şark Meselesi*, (haz. Ali Ahmetbeyoğlu- İshak Keskin), İstanbul, 2006, s. 11–12.
[3]Rifat,Uçarol, *Siyasi Tarih (1789–2001),* İstanbul, 2006, s. 61–62.
[4]Stephen J. Lee, *Aspects of EuropeanHistory*, London, 1984, s. 178.

koşullar bir araya gelmedikçe, Osmanlı Devleti'nin parçalanması konusuna katılmam mümkün değildir" diyerek[5], tavrını ortaya koymuştu.

Her ne kadar Maria Theresa Osmanlı Devleti'nin parçalanması fikrine karşı çıksa da Avusturya veliahtı olan oğlu II. Josef onunla aynı fikirde değildi. Bu durumu çok iyi bilen II. Katerina, Osmanlı Devleti'ne karşı Avusturya ile bir ittifak zemini oluşturmak için II. Josef nezdinde girişimlere başladı. Bu çerçevede 30 Mayıs 1780 yılında II. Katerina ile II. Josef Lehistan sınırları içinde yer alan Mohilev'de bir araya gelerek, Osmanlı Devleti'nin taksimi konusunda görüşmelerde bulundular[6].

Bu toplantının başında II. Katerina kurnaz bir siyaset izleyerek, II. Josef'i İtalyan bölgesine yöneltmek istedi. Böylece Doğu bölgesinin sadece kendisinde kalması sağlayacaktı. Fakat II. Josef, Çariçe'nin bu teklifini; İtalya'nın siyasi durumuyla pek çok ülkenin çok yakından ilgilendiğini ve ayrıca Roma İmparatoru Augustus'tan intikal eden hukuku çiğneyemeyeceğini belirterek reddetti. II. Katerina bu teklifinden vazgeçerek, Avusturya İmparatoru II. Josef'in isteklerini de göz önünde bulundurmak zorunda kaldı. Bu şekilde iki devlet arasında Osmanlı Devleti'ne birlikte saldırma ve topraklarını aralarında paylaşımı konusunda bir mutabakat sağladı [7]. Buna göre[8];

1) Eflak, Boğdan, Besarabya(Basarabya)'yı içine alan Dinyester yani Turla ve Tuna Nehirleri arasındaki bölgede temeli Hıristiyanlığa dayalı Rusya'ya bağlı bir devlet kurulacak ve bu devletin adı "Daçya" olacaktı. Bu devletin başına ise Rus Generali Potemkin geçecekti.

2) İstanbul'da Bizans İmparatorluğu yeniden kurularak, bu imparatorluğun başına II. Katerina'nın torunu Konstantin geçecekti. Ayrıca buranın güvenliğinin sağlanması için Boğdan ve Dinyester arasındaki bölge ile Ege adaları Rusya'nın kontrolü altında olacaktı.

3) Avusturya Eflak'ın Aluta Nehri'ne kadar olan batı bölgesi ile Sırbistan, Bosna- Hersek, İstirya ve Dalmaçya'yı içine alan Vidin ve Drina Körfezi arasındaki tüm bölgeyi ilhak edecekti.

4) Aralarında vardıkları bu mutabakat çerçevesinde oluşturdukları bu projeye muhalefet etmemeleri için Fransa'ya Mısır ve Suriye, Prusya ise Torn ve Danzig verilecekti.

II. Josef, Rus Çariçesi II. Katerina ile Osmanlı Devleti'ni parçalamaya yönelik bir mutabakata varmış olmasına rağmen, bu dönemde Avusturya dış politikasına yön vermede annesi Maria Theresa kadar söz sahibi değildi. Ancak imparatoriçenin 1780 yılında ölmesi ile

[5] T.G. Djuvara, *CentProjets de Partage de la Turquie*, Paris, 1914, s. 295–296.

[6]GregoryAlexandronitzPotemkin, *Memoris of PrincePotemkin: Field Marshall and Commander-In-Chief of the Russian Army*, London, 1813, s. 52; Castera, *Katerina Tarihi*,(çev. Yakovaki), (haz. Mehmet Mercan), Ankara, 2010, s. 151.

[7]G. AlexandronitzPotemkin, *Memoris of PrincePotemkin*, s. 53; T. G. Djuvara, *CentProjets de Partage de la Turquie*, s. 297.

[8]AlfredRambaud, *History of Russia*Vol. II, New York, 1900, s. 113–114; HughRagsdale, "Russian foreignpolicy (1725-1815)", *ImperialRussia*, Vol. II, New York, 2006, 512–513; Haluk F. Gürsel, *Tarih Boyunca Türk-Rus İlişkileri Tarihi*, İstanbul, 1968, s. 60; A. Kemal Meram, *Türk-Rus İlişkileri Tarihi*, İstanbul, 1969, s. 139–141; Shaw. J. Stanford, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye,* I, (çev. Mehmet Harmancı), İstanbul, 2004; s. 314; İ. Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, IV, İstanbul, 1955, s. 65; Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, Ankara, 2003,s. 17–18; Şirokorad A.,*Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana Osmanlı-Rus Savaşları,* İstanbul, 2009,s. 204-205.

birlikte II. Josef annesinin belirlediği politik sınırlamalardan kurtulmuş oldu[9]. Bu şekilde Avusturya'nın idaresini tamamen eline alarak daha rahat hareket etme imkânına da sahip oldu. Bu gelişme sonrası II. Josef ve II. Katerina Osmanlı Devleti'ni parçalamaya yönelik hazırladıkları projenin son şeklini belirlemek üzere Kerson şehrinde bir araya gelme kararı aldı[10]. II. Katerina kalabalık bir heyetle 18 Ocak 1787 tarihinde Zarskoye-Solo'dan Kırım'a hareket etti. Ancak Mayıs ayının içinde Özi Nehri üzerinden Kerson'a geçebildi. Buraya II. Josef'in yanı sıra, İstanbul'da bulunan Rus elçisi Bulgakov ve Avusturya elçisi Herbert'e geldi. Yapılan görüşme sonunda iki devlet aralarındaki ittifakı daha sağlam temeller üzerine oturttular[11].

II. Katerina ile II. Josef'in 1787 yılında Kerson'daki yaptıkları son görüşme, Osmanlı Devleti'nde ciddi bir rahatsızlık yarattı. Zira bu dönemde Osmanlı Devleti ile Rusya arasında 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması sonrası başta Kırım Hanlığı olmak üzere birçok meselede sorunlar yaşanmaktaydı. II. Josef ile II. Katerina'nınKerson görüşmesi Osmanlı yönetimi içerisinde savaş taraftarı olan başta Sadrazam Koca Yusuf Paşa ve Şeyhülislam Ahmet Efendi gibi devlet adamlarının elini iyice güçlendirdi. Bu çerçevede Sadrazam Koca Yusuf Paşa divanı toplayarak bu yöndeki fikirlerini diğer devlet adamlarına kabul ettirerek, Şeyhülislam Ahmet Efendi'ye 1787 yılının Ağustos ayında Ruslara harp ilanını içeren bir fetva hazırlattı[12]. Alınan bu karar hiç vakit kaybedilmeden Sultan I. Abdülhamit'e arz edildi. Sultan, henüz Ruslarla yapılan bir önceki savaşın(1768-1774) yaralarını sarmadan ülkeyi yeni bir savaşa sokma tarafı değildi. Ancak başta Sadrazam Koca Yusuf Paşa olmak üzere diğer devlet adamalarının baskılarına daha fazla direnemeyerek, 19 Ağustos 1787 tarihinde Rusya savaş kararını onayladı[13]. Bu çerçevede hazırlanan fermanlar, vilayetlere ve devletin ilgili makamlarına gönderilmeye başlandığı gibi[14] İstanbul'daki Rus elçisi ve beraberindeki heyet Yedikule'de nezaret altına alındı[15].

Koca Yusuf Paşa, sefer ilanından yaklaşık altı ay sonra ordunun gerekli tüm hazırlıklarını yaptırdı. Bâb-ı Âli'de tam geleneklere göre tuğ merasimi yapılacağı sırada, Avusturya elçisi HerbertRatkal, İmparator II. Josef'in talimatı üzerine tercümanı aracılığıyla ülkesinin Rusya'nın müttefiki olarak Osmanlı Devleti'ne harp ilan edeceğini açıkladı ve elçi bu açıklamanın akabinde İstanbul'u terk etti[16]. Bu gelişme üzerine şeyhülislamdan gerekli fetvayı alarak Rusya'ya olduğu gibi Avusturya üzerine de savaş kararı aldı[17]. Bu kararla birlikte Sultan I. Abdülhamit, ordunun iki ayrı cephede çarpışacağını göz önünde bulundurarak Serdar-ı Ekrem olarak Sadrazam Koca Yusuf Paşa'yı Avusturya cephesine, Vezir Ali Paşa'yı ise Rusya cephesine görevlendirdi[18].

---

[9]GlabysScottThomson, *CatherineThe Great andThe Expansion of Russia*, London, 1947, s. 179.
[10]*BOA, İbnülemin Hariciye,* GN: 1700,İsveç elçisinin tercümanı vasıtasıyla verdiği takrir (H. 1201/ M. 1786-87).
[11]NicolaeJorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi,* V, (çev. NiliferEpçeli), İstanbul, 2005,s. 58–59; Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, IX, İstanbul, 1994, s. 52–53.
[12] Mustafa Nuri Paşa, *Netâyic'ül- Vukuât,* IV, İstanbul, 1307, s. 17-18.
[13]*BOA, Cevdet Hariciye,* DN: 136/6759, İsmail Seraskeri Vezir Ali Paşa'ya hitaben yazılan ferman (H. 10 Zilkade 1201/ 24 Ağustos 1787).
[14]*BOA, Mühimme-i Asâkir,* No: 3, s. 5.
[15] *BOA, Cevdet Hariciye,* DN:14/687, Bozcaada kadılığına yazılan ilam (H. 08 Zilkade 1201/ 22 Ağustos 1787).
[16]*BOA, Cevdet Hariciye,* DN: 83/4133, Eflak Voyvodası Nikola'ya hüküm (H. 29 Cemaziyelevvel 1202/ 7 Mart 1788); *BOA, Mühimme Defteri,* No: 185, s. 10, 11.
[17]*BOA, Cevdet Hariciye,* DN: 185/9234, Donanma seraskeri Ebubekir Paşa'ya vesaire hüküm (H. 29 Zilkade 1201/ 12 Eylül 1787).
[18]*BOA, Hatt-ı Hümayun,* DN: 1450/50, Rusya seraskeri Ali Paşa'ya ferman (H. 20 Cemaziyelevvel 1202/ 27 Şubat 1788).

Avusturya İmparatoru II. Josef büyük umutlarla girdiği savaşın başında hiçte beklemediği sonuçlarla karşılaşmaya başladı. Osmanlı Devleti'ni Rusya ile birlikte kısa sürede mağlup etmeyi umarken Avusturya cephesine görevlendirilen Koca Yusuf Paşa idarisindeki birliklerin ciddi direnişi ile karşılaştı. Hatta Sebeş Kasabası yakınlarında yapılan muharebede (Eylül 1788) Osmanlı birliklerine mağlup olarak geri çekilmek zorunda kaldığı gibi yeğeni Arşidük Fransuva ile esir olmaktan son anda kurtuldu[19]. Fakat iki güçlü devlete karşı Osmanlı Devleti'nin tek başına daha fazla direnemeyeceği gayet açıktı. Özellikle Rusya cephesinde alınan mağlubiyetler sonrası Osmanlı birliklerinin birçoğunun bu cepheye kaydırılması üzerine II. Josef başta Belgrat Kalesi (Eylül 1789) olmak üzere Tuna Nehri'nin öte tarafındaki Osmanlı topraklarının bir kısmını ele geçirmeyi başardı[20]. Ancak II. Josef bu savaşın sonunu göremeden (Şubat 1790) öldü[21].

II. Leopold Dönemi İlişkiler

II. Josef'in yerine Avusturya tahtına kardeşi II. Leopold çıktı. Yeni Avusturya İmparatoru kardeşi II. Josef'in aksine Osmanlı Devleti'nin parçalanmasına yönelik bir proje içerisinde yer almak istemiyordu. Onun asıl ilgilendiği mesele Fransız İhtilali'nin (1789) yıkıcı etkilerinden ülkesini korumaktı[22]. Bu yüzden Osmanlı Devleti ile olan savaşı sonlandırmak için harekete geçti. Ancak bu dönemde (1790) Osmanlı Devleti, Prusya ile imzaladığı ittifak antlaşması gereğince Prusya'nın bilgisi ve onayı dışınca hareket etmeyeceğini taahhüt etmişti[23]. Bu durum II. Leopold'ın, Osmanlı Devleti ile yapılacak barış görüşmelerinde sorun çıkardı. Zira II. Leopold, bu konuda Prusya'nın devreye girmesini hiçbir suretle kabul etmek istemiyordu. Hatta sırf bu yüzden Prens Koburg idarisinde yirmi altı bin kişilik bir askeri birliği, Osmanlı Devleti'ni tek başına barışa zorlamak için Yerköy mevkiine gönderdi. Prens Koburg'un görevi burada bulunan kaleyi ele geçirmek ve Osmanlı birliklerini geri püskürtmekti[24]. Ancak 30 Mayıs 1790 tarihinde başlayan bu kuşatma hiçte İmparator II. Leopold'in istediği gibi sonuçlanmadı. Kale muhafızı Mirimiran Çavuşzade Abdullah Paşa'nın üstün gayretleri sonucu Avusturya birlikleri geri çekilmek zorunda kaldıkları gibi, başta kırk top olmak üzere birçok mühimmat ve cephane Osmanlı birliklerinin eline geçti[25].

Yerköy mağlubiyeti II. Leopold'ın bütün planlarını zora soktu. Ayrıca bu esnada Prusya Kralı II. Friedrich Wilhelm Osmanlı Devleti ile yaptığı ittifak gereğince Haziran ayında askeri birliklerinin bir kısmını bizzat yönetimi altında Şilezya'ya geçirdi. Daha sonra General Kont Henkel idaresinde bulunun bir askeri birliği ise Litvanya ve Rus sınırlarına diğer bir birliği ise General Usedom idaresinde Thorn ve Vistula Nehirleri istikametine gönderdi.

[19] Kamil Paşa, *Devlet-i Aliye-i Osmaniye* II, İstanbul, 1305, s. 231–232; İ. H. Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, IV, s. 66–67.
[20] *BOA, Hatt-ı Hümayun,* DN: 23/1112, Belgrat Kalesi'nin Nemçe'ye teslim edildiğine dair gelen takrir (H. 21 Muharrem 1204/ 11 Ekim 1789).
[21] DerekBeales, *Enlightenmentand Reform in Eighteenth-century Europe*, London, 2005, s. 53.
[22] N. Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi,* V, s. 86.
[23] *BOA, A.DVNS. NMH. D.9,(Name-i Hümayun Defteri,* No: 9),s. 259–261; *BOA, Hatt-ı Hümayun,* DN: 30/1417,Devlet-i Aliyye ile Prusya arasında imza edilen ittifak sureti (H. 29 Zilhicce 1204/ 9 Eylül 1790); *Muâhedât Mecmûası,* I, TTK, Ankara, 2008, s. 90–94;GabrielNoradounghian, *Receuild'ActesInternationaux de I'EmpireOttoman (1789–1856)*, II, Paris, 1900, s. 3–6;Kemal Beydilli, *1790 Osmanlı-Prusya İttifâkı, (Meydana gelişi-Tahlili-Tatbiki*), İstanbul, 1981, s. 67–70; AhmedCâvid, *Osmanlı-Rus İlişkileri Tarihi (Müntehabâtı*), (haz. Adnan Baycar), İstanbul, 2004, s. 647–650.
[24] İ. Hakkı, Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi,* IV/I, Ankara, 1995, s. 568.
[25] Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet*, V, Matbaa-i Osmaniye, İstanbul, 1309, s. 54–55.

Kendisi ise 18 Haziran'da ordugâhını Bohemya sınırlarında Reichenbachkasabasına yakın Schönwalde adlı bir köye kurdu[26].

II. Leopold tahta çıkar çıkmaz ülkesini bu savaştan çıkarmak için çaba harcamışsa da yaşanan bu gelişmeler Avrupa'yı topyekûn sarsacak bir siyasi krizin eşiğine getirdi. Zira Fransız ihtilâlı sonrası bir Avrupa savaşının ortaya çıkması ihtilâlin ortaya çıkardığı mevcut toplumsal düzeni yıkmaya yönelik öğretilerinin daha fazla yayılmasına neden olabilirdi. Bu yüzden İngiltere ve Hollanda gibi Avrupalı devletler başta II. Leopold olmak üzere, II. Friedrich Wilhelm'e baskı kurarak bu savaş ortamına bir son vermek için harekete geçtiler[27]. Bu çerçevede Reichenbach'ta bu gerginliğe ve devam etmekte olan savaşa bir son vermek üzere bir toplantı düzenlenmesine karar verildi. Bu durum üzerine II. Leopold 27 Haziran 1790 tarihinde Berlin elçisi FürstVonReuss ve devlet sekreteri Baron AntonSpielman'ıReichenbach'a yollayarak, barış görüşmelerine başlamaya hazır olduğunu bildirmek zorunda kaldı[28].

Reichenbach'ta başlayan bu barış görüşmelerine Osmanlı Devleti adına kimse davet edilmedi. Fakat Osmanlı Devleti'nin müttefiki olan Prusya'nın temsilcisi Hertzberg Osmanlı çıkarlarını temsil etmeği kendisine görev atfetti. İngiltere ve Hollanda'nın da temsilcilerinin hazır bulunduğu bu görüşmelerde Rusya, Osmanlı Devleti ile ayrı bir barış antlaşması imzalamayı istediğinden temsilci göndermedi[29] .

Reichenbach'ta yaklaşık bir ay kadar süren görüşmeler sonun da taraflar özellikle İngiltere'nin yoğun baskıları sonu ortak bir metin üzerinde anlaştılar. İlgili metni 27 Temmuz 1790 tarihinde imzalayarak, Ağustos başında ise karşılıklı olarak tasdik ettiler[30]. Bu mutabakata göre[31];

1) Avusturya bu savaşta ele geçirdiği bütün Osmanlı topraklarını iade edecek.

2) Prusya, Lehistan lehinde toprak terki talebinden vazgeçecek.

3) Osmanlı Devleti ile Rusya barış antlaşması imzalayana kadar Rus birlikleriyle ortak işgal ettikleri Hotin Kalesi'ni emaneten elinde tutacak.

4) Osmanlı Devleti ile Rusya arasında devam etmekte olan savaşa artık Avusturya katılmayacak. Ayrıca Özi Kalesi'nin Osmanlı Devleti'ne iadesi için Avusturya destek olacaktı.

Prusya Kralı II. Friedrich Wilhelm, Avusturya ile vardığı mutabakattı Osmanlı Devleti'ne iletmek için elçisi Lukezini'yigörevlendirdi.1790 yılının Ağustos ayı içersindeVidin'de bulunan Osmanlı karargâhına giden Lukezini, Osmanlı Devleti'ne varılan mutabakatıresmen bildirdi[32]. İki cephede birden mücadele etmek zorunda kalan Osmanlı Devleti'nin bunu kabul etmekten başka bir seçeneği yoktu. Bu çerçevede, alınan kararlar

[26] Johann Wilhelm, Zinkeisen, *GeschichtedesOsmanischenReiches in Europa*, C. VI, Gotha, 1859, s. 781.
[27] Stanford J. Shaw, *Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu,*(çev. Hür Güldü), İstanbul, 2008, s. 71–73.
[28] K. Beydilli, *1790 Osmanlı-Prusya İttifâkı*, s. 76–77.
[29] S. J. Shaw, *Sultan III. Selim*, s. 72.
[30] J. W. Zinkeisen, *GeschichtedesOsmanischenReiches in Europa*, VI, s. 791.
[31]*BOA, Hatt-ı Hümayun,* DN: 152/6402-A, Nemçe murahhaslarının takriri sureti tercümesidir (H. 29 Zilhicce 1204/ 9 Eylül 1790); *BOA, Hatt-ı Hümayun,* DN: 152/6402-C,İlgili muahedeye ait senetlerin suretidir. (H. 29 Zilhicce 1204/ 9 Eylül 1790).
[32]*BOA, Hatt-ı Hümayun,* DN: 147/6195, Prusya karlı tarafından sulh için Nemçe hükümeti ile yapılan görüşmeye dair (H. 14 Zilhicce 1204/ 25 Ağustos 1790).

doğrultusunda Osmanlı Devleti ile Avusturya Yerköy'de bir mütareke imzalamak için bir araya geldiler. Osmanlı Devleti bu görev için Reisülküttap Abdullah Efendi'yi görevlendirdi[33].Taraflar bu görüşmede, Reichenbach mutabakatı çerçevesinde anlaşarak, 18 Eylül 1790tarihinde Yerköy Mütarekesi'ni imzaladılar. Dokuz aylık bir süre için imzalanan bu mütareke sonrası tarafların belirtilen zamanda kalıcı bir barış antlaşmasına imza etmeleri karara bağlandı[34].

Ziştovi Antlaşması

Barış görüşmelerinin Ziştovi kasabasında yapılmasına karar verildi. Yer sorunu halledildikten sonra taraflar hemen bu görüşmelere katılacak temsilcilerini belirmeye başladılar. II. Leopold, savaş öncesi İstanbul'da görev yapan eski elçisi Baron VonHerbert'e bu görevi verirken, Osmanlı Devleti ise Reisülküttap Abdullah Berri Efendi'yi birinci murahhas olmak üzere eski Halep Kadısı İbrahim İsmet Efendi ile Mehmet Durri Efendi'yi yapılacak görüşmeler için görevlendirdi[35]. Bu görüşmelere İngiltere adına Kavalir'in, Hollanda adına Baron dö Afta ve Prusya adına ise Lukezini'nin katılması karara bağlandı. 30 Aralık 1790 tarihinde (Perşembe günü) ise barış müzakereleri resmen başladı[36].

Osmanlı Devleti ile Avusturya arasındaki barış görüşmelerinin daha önceden varılan bu mutabakata göre şekilleneceği göz önünde bulundurularak, oldukça kısa bir sürede son bulması bekliyordu. Fakat tahmin edilenin aksine 30 Aralık 1790 tarihinde başlayan Ziştovi barış görüşmeleri sekiz ay sonra son buldu. Taraflar arasında 3 Ağustos 1791 tarihinde yapılan on sekizinci toplantı sonrası nihai bir antlaşma metni üzerinde mutabık kalındı[37]. 22 Ağustos 1791 tarihinde ise taraflar görüşmelerin yapıldığı konakta toplanıp tasdiknameleri mübadele ettiler[38].

Ziştovi Antlaşması on dört maddeden oluşmaktadır. İlgili antlaşmanın maddeleri ise şunlardır[39].

1) **a-** Bu antlaşma ile her iki devlet arasında her türlü düşmanlık sona erecek ve sağlam bir dostluk baki kalacak.

b- Savaş esnasında taraf olarak savaşa iştirak eden halkın suçu ne olursa olsun affedilecek.

c- Her iki devlete sığınmış başta Karadağ, Sırp, Bosna, Eflak ve Boğdan ahalisinin vatanlarına dönmelerine izin verilecek. Bunların memleketlerine sağ salim ulaşması için her türlü saldırıdan ve zarardan korunacaklar.

---

[33] A. C. Paşa, *Tarih-i Cevdet,* V, s. 62.
[34] A. Câvid, *Müntehabâtı,* s. 121–123; K. Beydilli, *1790 Osmanlı-Prusya İttifâkı*, s. 101.
[35]*BOA, Cevdet Hariciye*, DN: 34/1677, Reisülküttap Abdullah Berri Efendi, Eski Halep Kadısı İbrahim İsmet Efendi ile Mehmet Durri Efendi'nin murahhas tayin olunduklarına dair yazılan ferman (H. 29 Muharrem 1205/ 8 Ekim 1790).
[36] A. C. Paşa, *Tarih-i Cevdet,* V, s. 177-178.
[37]Ahmet Vasıf Efendi, *Mehâsinü'l- Âsâr ve Hakaikü'l- Ahbâr, (H. 1203–1209),* Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Kısmı, Nr. 608,s. 83.
[38] A. C. Paşa, *Tarih-i Cevdet,* V, s. 221-222.
[39]*BOA, A.DVN. DVE. D.59/3,(Nemçe Ahitname Defteri, No: 59/3),* s. 31–34; *BOA, A.DVNS. NMH. D.9,* s. 225–229; *BOA, Hatt-ı Hümayun,* DN:1432/58619, İşbu Nemçe Devleti ile Devlet-i Aliyye arasında Ziştovi'de yapılan görüşmelere sonunda imzalanan ahitnamenin suretidir (29 Zilhicce 1205/ 29 Ağustos 1791); *Muâhedât Mecmûası,* III, s. 156-163;A. V. Efendi, *Mehâsinü'l- Âsâr ve Hakaikü'l- Ahbâr, (H. 1203–1209),* s. 84.

2) İki devlet arasında savaş öncesi hukuki yapı aynen geçerli olacak.

3) **a-** Osmanlı Devleti, Avusturya tüccar ve gemilerini Garp Ocakları korsanlarının saldırılarına karşı koruyacak. Eğer bunu yapamazsa tüccarların zararlarını kendisi karşılayacak.

b- Avusturya tüccarlarının Osmanlı Devleti topraklarında ticaret ve denizlerinde seyir serbestliği sağlayan Şubat 1784 tarihinde varılan mutabakat ile Eflak ve Boğdan memleketlerinde Erdel çobanlarının koyun ve sürülerinin geçişine ve ikametlerine dair Aralık 1786 tarihli ferman aynen geçerli olacak.

4) Avusturya, Eflak ve Boğdan başta olmak üzere bu savaş esnasında işgal ettiği tüm Osmanlı Devleti'ne ait şehir, kasaba ile kaleleri ve buralarda bulunan top ve mühimmat gibi gereçleri iade edecek ve iki devlet arasında savaş öncesi sınır baki kalacak.

5) Hotin Kalesi ve çevresi Osmanlı Devleti ile Rusya arasında bir barış antlaşması imzalanıncaya kadar Avusturya'nın kontrolü altında kalacak. Bu süre zarfında Avusturya hiçbir şekilde Rusya'ya her hangi bir yardımda bulunmayacak. İlgili antlaşma imzalandıktan sonra ise kalenin kontrolü Osmanlı Devleti'ne bırakılacak.

6) Tasdiknamelerin mübadelesinden sonra taraflar antlaşma ile tespit edilen sınırlarına çekilecekler. Eflak ile Boğdan tahliyesi içinse tasdiknamelerin mübadelesinden sonra bir ay süre tanınacak. Sırp ve Bosna memleketleri ile İrşova'nın eski sınırının tespiti için taraflar Belgrat antlaşmasının on üçüncü maddesine göre taraflar mübaşir tayin edecek. Bu bölgedeki mühimmat ve cephanenin tahliyesi için ise tasdiknamelerin mübadelesinden sonra iki ay süre tanınacak.

7) Kendi rızaları ile din değiştirerek iki tarafa sığınanlar hariç iki devletin topraklarında her ne sebeple olursa olsun esir bulunan asker veya sivil bütün esirler karşılıklı olarak hiçbir bedel ödemeden iki ay içerisinde serbest bırakılacak.

8) Bu savaştan önce veya sırasında iki devletin topraklarına yerleşip yerleştiği devletin hâkimiyetini tanımış olanlara diledikleri tarafa geçmelerine hak tanınacak.

9) Bu savaşla birlikte iki ülke arasında durma noktasına gelen ticaret bu antlaşmanın ikinci ve üçüncü maddesine göre bir an önce başlatılacak. Ayrıca gerek Avusturya sınırları içerisinde ticaret yapan Osmanlı tüccarlarının gerekse Osmanlı Devleti sınırları içerisinde ticaret yapan Avusturyalı tüccarların savaş süresince bakaya kalan alacaklarının tahsili sağlanacak.

10) İki devletin sınırında görevli vali ve kumandanlar daimi olan bu sınırın korunmasında gerekli gayreti ve özveriyi gösterecekler. Herhangi bir hasar ve zararda kendileri mesul tutulacaklar.

11) Bu antlaşmanın ikinci ve üçüncü maddesine binaen iki ülke arasında seyahat edip ticaret yapan hiç kimseye ilgili maddelerde mutabık kalınan koşullar dışında herhangi bir muamele yapılmayacak ve bunların güvenlikleri sınırda görevli kumandanlar tarafından sağlanacak.

12) **a-** Osmanlı Devleti bünyesinde yaşayan Hıristiyan halkın ibadetlerini rahatça yapmalarına izin verileceği gibi gerektiğinde kiliselerinde tadilat yapmalarına

müsaade edilecek. Bu Hıristiyan halkın Kudüs-i Şerif gibi kutsal sayılan yerleri ziyaret için yapacakları yolculuklarda her türlü güvenlikler sağlanacak.

13) İki devlet arasında imzalanan bu antlaşmanın pekiştirilmesi için savaş döneminde tahta çıkan Sultan III. Selim Han ile Avusturya İmparatoru II. Leopold'ın cüluslarının tebriki için karşılıklı olarak elçiler gönderilecek.

14) Bu atlaşmanın Türkçe ve Fransızca olmak üzere iki sureti hazırlanarak en fazla kırk gün içinde iki devlet tarafından tasdik edilip mübadelesi yapılacak.

Sonuç

XVIII. yüzyılın son çeyreğinde Avusturya İmparatoru II Josef, Rus İmparatoriçesi II. Katerina'nın hırs ve ihtiraslarına alet olarak bazı kazanımlar elde etmek adına Osmanlı Devleti'ne karşı savaşa girmişti. Savaşın başlamasına müteakip Osmanlı Devleti özellikle Avusturya cephesinde kısmı başarılar sağladıysa da Rusya'ya karşı istediği sonuçları alamadı. Aynı durum Avusturya cephesine sirayet edince Osmanlı Devleti büsbütün bir çıkmaza girdi. Düşman orduları karşısında cephelerde alınan art arda alınan mağlubiyetler sonrası Rusların İstanbul'a girmeleri önünde hiçbir engel kalmamışken, 1789 yılında Fransa'da patlak veren ihtilâl ve Avrupa'da oluşan yeni siyasi dengeler bir nevi Osmanlı Devleti'nin yardıma yetişti. Yine bu dönemde II. Josef'in 1790 yılında ölmesi ile birlikte yerine geçen II. Leopold'ın Avusturya dış politikasında değişiklik yaparak, Osmanlı Devleti'ni parçalamaya yönelik bir planın içinde yer almak istememesi de bu savaşın seyrinde etkili oldu. ZiraII. Leopold'ın bir an önce bu savaşa bir son verip Fransız ihtilalinin yıkıcı etkilerine karşı ülkesini korumak istemekteydi.

İki güçlü devlete karşı daha fazla direnemeyeceğini anlayan Osmanlı Devleti son bir çare olarak Prusya'dan yardım istemiş, bununsonucu iki devlet arasında (Şubat 1790) Avrupa'da geniş yankı uyandıran bir ittifak antlaşması imzalanmıştı. Bu ittifak sonrası II. Friedrich Wilhelm'in Tuna kıyılarına büyük bir askeri yığınak yapması bu savaşın tüm Avrupa'ya sıçraması hususunda ciddi endişe yarattı. Avrupa'ya yayılacak bir savaşın sonuçlarından endişe eden İngiltere ve Hollanda hemen harekete geçmek zorunda kaldı. Bu savaşa bir son vermek için arabuluculuk girişimlerine başlayarak, özellikle Avusturya'ya kralı II. Leopold'daciddi bir baskı uyguladılar. Bu girişimler sonrası Avusturya ile Osmanlı Devleti,Ziştovi barış antlaşmasını (1791) imzaladılar.

Bu antlaşma ile birlikteEflak'ın Aluta Nehri'ne kadar olan batı bölgesi ile Sırbistan, Bosna- Hersek, İstirya ve Dalmaçya'yı içine alan Vidin ve Drina Körfezi arasındaki tüm bölgelerin kendilerine bırakılması karşılığında, Rusya'nın müttefiki olarak savaşa giren Avusturya hiçbir ciddi kazanım elde edemedi. Ayrıca bu savaşta Belgrat, Hotin başta olmak üzere işgal ettiği birçok önemli Osmanlı toprağını bu antlaşmayla tekrar Osmanlı Devleti'ne iade etmek zorunda kaldı.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

BOA, *Mühimme-i Asâkir,* No: 3.
BOA, *Mühimme Defteri*, No: 185.
BOA, *A.DVNS. NMH. D.9*, *(Name-i Hümayun Defteri,* No: 9).
BOA, *A.DVN. DVE. D.59/3*, *(Nemçe Ahitname Defteri, No:59/3).*
BOA, İbnülemin Hariciye, GN: 1700, (H. 1201/ M. 1786-87).
BOA, *Cevdet Hariciye*, DN:14/687, (H. 08 Zilkade 1201/ 22 Ağustos 1787).
BOA, *Cevdet Hariciye*, DN: 136/6759, (H. 10 Zilkade 1201/ 24 Ağustos 1787).
BOA, *Cevdet Hariciye*, DN: 185/9234. (H. 29 Zilkade 1201/ 12 Eylül 1787).
BOA, *Cevdet Hariciye*, DN: 83/4133, (H. 29 Cemaziyelevvel 1202/ 7 Mart 1788).
BOA, *Hatt-ı Hümayun,* DN: 1450/50,(H. 20 Cemaziyelevvel 1202/27 Şubat 1788).
BOA, *Hatt-ı Hümayun,* DN: 23/1112, (H. 21 Muharrem 1204/ 11 Ekim 1789).
BOA, *Hatt-ı Hümayun,* DN: 30/1417, (H. 29 Zilhicce 1204/ 9 Eylül 1790).
BOA, *Hatt-ı Hümayun,* DN: 152/6402-A, (H. 29 Zilhicce 1204/ 9 Eylül 1790).
BOA, *Hatt-ı Hümayun,* DN: 152/6402-C. (H. 29 Zilhicce 1204/ 9 Eylül 1790).
BOA, *Hatt-ı Hümayun,* DN: 147/6195, (H. 14 Zilhicce 1204/ 25 Ağustos 1790).
BOA, *Cevdet Hariciye*, DN: 34/1677, (H. 29 Muharrem 1205/ 8 Ekim 1790).
BOA, *Hatt-ı Hümayun,* DN:1432/58619, (29 Zilhicce 1205/ 29 Ağustos 1791).

Kronikler

Ahmet Vasıf Efendi, *Mehâsinü'l- Âsâr ve Hakaikü'l- Ahbâr, (H. 1203–1209),* Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Kısmı, Nr. 608.
Mustafa Nuri Paşa, *Netâyic'ül- Vukuât, IV*, İstanbul, 1307.
Kamil Paşa, *Devlet-i Aliye-i Osmaniye*, II, İstanbul, 1305.
Ahmet Cevdet Paşa, *Tarih-i Cevdet,* V, Matbaa-i Osmaniye, İstanbul, 1309.
AhmedCâvid, *Osmanlı-Rus İlişkileri Tarihi (Müntehabâtı*), (haz. Adnan Baycar), İstanbul, 2004.

Kitap ve Makaleler

Armaoğlu, Fahir, *19. Yüzyıl Siyasi Tarihi,* Ankara, 2003.
Beales, Derek, *Enlightenmentand Reform in Eighteenth-century Europe*, London, 2005.
Beydilli, Kemal, *1790 Osmanlı-Prusya İttifâkı, (Meydana gelişi-Tahlili-Tatbiki*), İstanbul, 1981.
Castera, *Katerina Tarihi*,(çev. Yakovaki), (haz. Mehmet Mercan), Ankara, 2010.
Danişmend, İsmail, H.,*İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, IV, İstanbul, 1955.
Djuvara, T.G.,*CentProjets de Partage de la Turquie*, Paris, 1914.
Gürsel, Haluk, F. *Tarih Boyunca Türk-Rus İlişkileri Tarihi*, İstanbul, 1968.
Goryanof, Sergey, *Rus Arşiv Belgelerine Göre Boğazlar ve Şark Meselesi*, (haz. Ali Ahmetbeyoğlu- İshak Keskin), İstanbul, 2006.
Hammer, *Büyük Osmanlı Tarihi*, IX, İstanbul, 1994.
Jorga, Nicolae, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi,* V, (çev. NiliferEpçeli), İstanbul, 2005.
Lee, Stephen J.,*Aspects of EuropeanHistory*, London, 1984.
Meram, A. Kemal, *Türk-Rus İlişkileri Tarihi*, İstanbul, 1969.
Muâhedât Mecmûası, I, TTK, Ankara, 2008.
Noradounghian, Gabriel, *Receuild'ActesInternationaux de I'EmpireOttoman (1789–1856),* II, Paris, 1900.

Potemkin, G. Alexandronitz,*Memoris of PrincePotemkin: Field Marshall and Commander-In-Chief of the Russian Army*, London, 1813.
Rambaud, Alfred,*History of Russia*Vol. II, New York, 1900.
Ragsdale, Hugh, "Russian foreignpolicy (1725-1815)", *ImperialRussia,* Vol. II, New York, 2006, s. 504-529.
Shaw, Stanford J.,*Eski ve Yeni Arasında Sultan III. Selim Yönetiminde Osmanlı İmparatorluğu,* (çev. Hür Güldü), İstanbul, 2008.
Shaw, Stanford J.,*Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye,* I, (çev. Mehmet Harmancı), İstanbul, 2004.
Şirokorad A.,*Rusların Gözünden 240 Yıl Kıran Kırana Osmanlı-Rus Savaşları,* İstanbul, 2009.
Thomson, G. Scott, *CatherineThe Great andThe Expansion of Russia*, London, 1947.
Uçarol, Rifat,*Siyasi Tarih (1789–2001),* İstanbul, 2006.
Uzunçarşılı, İ. Hakkı, *Osmanlı Tarihi,* IV/I, Ankara, 1995.
Zinkeisen, J. Wilhelm, *GeschichtedesOsmanischenReiches in Europa*, C. VI, Gotha, 1859.